

Drewniane szopki

podbabiogórskich
twórców

HISTORIA SZOPEK BOŻONARODZENIOWYCH

Siano, źłóbek, Maryja i św. Józef pochyleni nad małym Dzieciątkiem. Dookoła zwierzęta, pasterze i trzej królowie – tak wyglądają szopki, które co roku w okresie Bożego Narodzenia zdobią wszystkie kościoły. Często zachwycają pomysłowością, lub przeciwnie biją prostotą i ubóstwem.

Czym jest szopka bożonarodzeniowa? – to makieta lub diorama przedstawiająca wyobrażenie miejsca narodzin Jezusa Chrystusa: stajni, jaskini lub groty. Sceny w szopce i obok niej obrazują moment przybycia pasterzy lub trzech mędrców. W każdej szopce znajduje się przedstawienie Świętej Rodziny: mały Jezus, Maryja, Józef.

Po raz pierwszy szopka pojawiła się w Betlejem już w 330 r. n.e. Cesarzowa Helena poleciła zbudować marmurowy źłóbek w wykutej skalnej grocie. Św. Hieronim przebudował groty na stajenkę, do której wstawiono figury pasterzy i Świętej Rodziny. Tradycja ta dotarła z Betlejem do Rzymu.

Pierwsza rzymska szopka stanęła w Bazylice Matki Bożej Większej i przy niej papież celebrował wigilijną mszę św.

Włochy nazywane są ojczyzną szopek. Do ich popularyzacji przyczynił się św. Franciszek z Asyżu, kiedy 24 grudnia 1223 r. w swojej pustelni w Greccio wystawił razem z mieszkańcami inscenizację narodzin w Betlejem.

Celem św. Franciszka było przybliżenie ludziom tajemnicy zbawienia i zainteresowania ich wiarą. Wydarzenie to uznawane jest za początek szopki bożonarodzeniowej na świecie. Została ona rozpowszechniona przez zakony Franciszkanów i Dominikanów na całą Europę.

Mijały wieki, a szopki bożonarodzeniowe przechodziły przeróżne modyfikacje. Największy rozkwit tej wigilijnej tradycji nastąpił w XVIII w. – wtedy to szykowano je z prawdziwym rozmachem: postacie wykonywano z wosku, terrakoty, drewna, czy kamienia.

Polskie szopki są pochodzenia włoskiego. Do naszego kraju ten zwyczaj bożonarodzeniowy dotarł już w XIII w. za sprawą zakonu Bernardynów. Tradycja szybko się przyjęła i zyskała ogromną popularność. Najczęściej elementem polskiej szopki są: Święta rodzina, postacie trzech mędrców, pasterzy, bydło, wół i osioł, owce, anioły i gwiazda betlejemka. Dziś w każdym kościele szopka jest niezbędnym elementem bożonarodzeniowej dekoracji.

Szopki różnią się konstrukcją, doбором postaci, czasem wystawienia – w zależności od regionu świata. Tradycyjne szopki upamiętniają narodzenie Chrystusa, dlatego w każdej z nich znajdziemy całą Świętą Rodzinę, figurki Dzieciątka, Maryi, Józefa. Towarzyszą im aniołowie, trzej królowie, pasterze. Z czasem szopka się

„aktualizowała” i przy źłóbku Świętej Rodziny towarzyszą charakterystyczni przedstawiciele danego narodu, np. chłopci, mieszczenie, rzemieślnicy, wojsko.

Pierwsze szopki stawiano dla celów parafialnych, a w domach prywatnych zaczęły się pojawiać dopiero od XVIII wieku. Nierzadko swoim wystrojem nawiązywała do lokalnych pejzaży, zwyczajów, realiów codziennego życia, a także do wydarzeń społecznych i politycznych. W trudnych dla narodu okresach szopka stawała się wręcz patriotyczną demonstracją.

Trzeba również wspomnieć o innej tradycji – tworzenia szopek kolędniczych i chodzenia z nimi od domu do domu. Obyczaj ten wywodzi się od obnośnych teatrzyków kukielkowych i ludowych jasełek, które z kolei mają swoje źródła w kościelnych misteriach średniowiecznych.

Dawniej po kolędzie chodzono z szopką kukielkową wykonaną z drewna. Kukielki drewniane ubrane były w stroje z materiału lub papieru. Na wsiach robiono prostsze szopki – domki z dwuspadowym dachem, pokrytym słomą, na dachu gwiazda, a wewnątrz figurki z drewna ubrane w „szmatki” lub wycięte z dykty i oklejone kolorowym papierem.

Także pod Babią Górą jeszcze pół wieku temu kolędowano z szopką, często skromną jak pasterski szałas, w przeszłości atrybut tej ziemi.

Projekt „Świątkiczyli rzeźba ludowa i amatorska”

Stryśzawa znana jest z drewnianej zabawki ludowej i ludzi, którzy ją wytwarzają - twórców ludowych. Ci sami twórcy bardzo często zajmują się również rzeźbą ludową w drewnie, o czym mało kto wie. Rzeźba figuralna to najstarsza z dziedzin sztuki ludowej związana z polskimi tradycjami chrześcijańskimi.

Twórcy, artyści ludowi rzeźbią w drewnie figury Jezusa (często Jezusa fraszobliwego), Józefa i Maryi, świętych czy aniołów oraz wszystkie inne figurki tworzące szopki bożonarodzeniowe.

Gminny Ośrodek Kultury w Stryśzawie aby pokazać mieszkańcom i odwiedzającym bogactwo form, jeżeli chodzi o szopki drewniane zorganizował wystawę szopek wytwarzanych w Stryśzawie i okolicy, dawniej i dziś.

Wystawa pt.: „Drewniane szopki Podbagogórskich twórców” zorganizowana została w ramach realizacji projektu pn. „Świątkiczyli rzeźba ludowa i amatorska” dofinansowanego ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „EtnoPolska 2020. Szopki na wystawę wypożyczono ze zbiorów prywatnych i udostępniono do zwiedzania w Beskidzkim Centrum Zabawki Drewnianej. Do wystawy wydano niniejszy katalog, bezpłatnie udostępniony odwiedzającym. W katalogu zaprezentowano szopki dziewięciu twórców.

Szopka Józefa Ponikiewskiego

Józef Ponikiewski ze Stryszawy

Dziadek Jan i również ojciec Jan Ponikiewski wdrazali Józefa w tajniki rzeźbiarstwa już od najmłodszych lat. Na poważnie pomagał on przy tworzeniu tradycyjnych drewnianych ptaszków od 13 roku życia. Po ukończeniu szkoły podstawowej rozpoczął rzeźbienie figurek, a pierwsze wystrugane „Janosiki” miały aż 30 cm wysokości. Rozdawał je kolegom w szkole, tylko niektóre zachowywał dla siebie. Od początku kariery zawodowej Józef jest stolarzem. Do roku 2015 prace typowo stolarskie stanowiły tylko 30% jego wytwórczości, a resztę czasu poświęcał na tworzenie drewnianych szopek. Od pięciu lat skupia się już tylko na tworzeniu szopek bożonarodzeniowych, które sprzedaje zarówno w kraju, jak i za granicą.

W roku 2002 wziął udział w etapie gminnym i powiatowym konkursu na babiogórską szopkę regionalną. Swoją pasję do obróbki drewna przekazał synowi Szymonowi, który pracuje wraz z ojcem od najmłodszych lat i doskonali swój rzeźbiarski warsztat.

Emilia i Edward Leśniakowie ze Stryzawy

Rodzina Leśniaków to znana i ceniona rodzina tworząca od pokoleń kolorowe, drewniane ptaszki oraz postacie aniołów i świętych. Pani Emilia umiejętność pracy w drewnie przejęła od ojca Stanisława Hutniczaka. Drewniane zabawki i ptaszki tworzyła wraz ze swoim mężem Edwardem. Swoją rzeźbiarską drogę rozpoczęła w latach 70. XX w. przedstawiając w rzeźbach wiejskie życie, postacie świeckie i sakralne (Chrystusa Frasobliwego, postacie świętych, anioły). Wielobarwność prac, zwrócenie uwagi na szczegóły, ale i twórcza prostota to cechy tworzonych przez nią dzieł sztuki ludowej. Swoją rzeźbiarską wiedzę i doświadczenie Leśniakowie przekazali dzieciom, Danucie, Janinie i Tadeuszowi, którzy kontynuują tradycję rodzinną.

Szczepan Popielarczyk ze Stryszawy

Z rzeźbieniem w drewnie Szczepan miał do czynienia już od czasów młodości, a to dzięki rodzinnej tradycji strugania drewnianych ptaszków. W wieku 14 lat otrzymał od dziadka stary, wysłużony nóż, potem przybyło parę dłut i tak na poważnie rozpoczęła się jego przygoda z rzeźbieniem w drewnie. Po powrocie z emigracji Szczepan wrócił do rodzinnych korzeni i zaczął kontynuować tradycje rzeźbiarskie. Skupił się głównie na tworzeniu szopek bożonarodzeniowych oraz zabawek - drewnianych zwierząt, które przecież również w tradycyjnej szopce można zobaczyć. W roku 2018 wstąpił do Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Dla tego twórcy, jak sam twierdzi: praca z drewnem to pasja i zarazem wielka przyjemność.

Józef Lasik ze Stryśzawy

W wieku ok. 10 lat wykonał swoje pierwsze prace rzeźbiarskie - drewnianych żołnierzy. Jednak na dobre rozpoczął swoją przygodę z zabawkarstwem i rzeźbiarstwem w wieku 23 lat, kiedy to ożenił się i przejął pasję twórczą od teścia - Józefa Mentla, znanego twórcy ludowego, zajmującego się wytwarzaniem drewnianych, kolorowych ptaszków. Jest znany z charakterystycznych dla niego drewnianych zabawek: ruchome „chodaki”, bociany, kruki, zagroda -zwierzęta z wodopojem cieszących się dużą popularnością. Z biegiem lat jego zainteresowania zaczęły koncentrować się również na rzeźbie ludowej.

Józef tworzy różne rzeźby o tematyce religijnej, jak i świeckiej. Jego specjalnością stały się szopki betlejemskie oraz duże wykonane w lipie lub sośnie rzeźby, sięgające nawet 2 metrów wysokości, które lubi tworzyć w plenerze.

Swoje umiejętności przekazał synowi, który kultywuje rodzinne tradycje twórcze. Jest członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych, a od niedawna również jego syn Karol.

Florian Świerkosz ze Stryzawy

Rzeźbienie w brzozie to pasja i hobby Floriana od najmłodszych lat. Nauczył się rzeźbić sam metodą prób i błędów. Najbardziej lubił strugać figurki górali, jednak późniejsza praca zawodowa sprawiła, że rzeźbiarstwem zajmował się sporadycznie. Jego ulubioną tematyką są świętki oraz postacie górali. W roku 2007 z lipy wykonał rzeźbę Matki Bożej do kapliczki stojącej w os. Czerna w Stryzawie. Niedługo przed przejściem na emeryturę rozpoczął swoją przygodę z konkursem rzeźbiarskim „Patroni naszych kościołów”, gdzie od roku 2007 do 2012 składał prace na konkurs odbierając I, II nagrody oraz wyróżnienia.

W roku 2010 stworzył swoją pierwszą szopkę bożonarodzeniową, która miała 50 cm. wysokości. Zdarzyło mu również stworzyć szopkę, której postacie sięgały do 1,5 m.

Obecnie Florian wykonuje rzeźby sporadycznie, jednak praca z drewnem i dłutem to dalej jego pasja.

Józef Mazur z Zawoi

Józef Mazur tworzy postacie świętych już od najmłodszych lat. Swoją pasję do rzeźbienia w drewnie przejął od ojca Antoniego, wybitnego rzeźbiarza ludowego spod Babiej Góry, który oprócz świątków rzeźbił postacie charakterystyczne: muzykantów, górali, Żydów, postacie z bajek, zwierzęta. Jego opiekunem artystycznym i mecenasem był kolekcjoner Leszek Macak, właściciel Galerii Sztuki Naiwnej na krakowskim Kazimierzu. Dzięki niemu rzeźby Antoniego Mazura trafiły do kolekcjonerów w Europie i Stanach Zjednoczonych. Syn Józef kontynuuje przekazane przez ojca umiejętności tworząc figury świętych w drewnie lipowym. Najczęściej rzeźbi właśnie świątki, czy szopki dla osób prywatnych. Natomiast od wielu lat bierze udział w konkursie rzeźbiarskim „Patroni naszych kościołów” zdobywając za swoje rzeźby nagrody i wyróżnienia.

Janina Leśniak ze Stryśzawy

Janina Leśniak, rzeźbiarka i znana twórczyni stryśzawskich ptaszków, córka Emilii i Edwarda Leśniaków, znanej rodziny o artystycznych tradycjach. Rodzice przekazali jej oraz rodzeństwu umiejętności rzeźbiarskie. Tworzy rzeźby w drewnie oraz kolorowe ptaszki zwane „rajskimi”. Potrafi również wykonywać różnych rozmiarów szopki bożonarodzeniowe. Przez wiele lat współpracowała z „Cepelią”, oddając tam swoje prace. Z powodzeniem brała udział w konkursach rzeźbiarskich dla twórców ludowych i amatorów.

Danuta Zener ze Stryszawy

Danuta Zener, rzeźbiarka i znana twórczyni stryszawskich ptaszków, pochodzi z rodziny o tradycjach zabawkarskich i rzeźbiarskich. Rodzice Emilia i Edward Leśniakowie przekazali jej oraz rodzeństwu umiejętności rzeźbiarskie. To właśnie dzięki nim tworzy rzeźby w drewnie oraz kolorowe ptaszki zwane „rajskimi”. Potrafi również wykonywać różnych rozmiarów szopki bożonarodzeniowe.

Aktywnie uczestniczy w konkursach, prezentacjach oraz targach rękodzielniczych, gdzie prezentuje swoją twórczość i rodzinne rękodzieło. Jest członkinią Stowarzyszenia Twórców Ludowych.

Krzysztof Balcer ze Strykawy

Chociaż Krzysztof Balcer z zawodu był stolarzem, rzeźbiarstwem zajmował się od dziecka. Tradycje zabawkarskie zostały mu przekazane przez rodziców Janinę i Jana, a także przez dziadka Teofila Mentla, który znany był w Strykawie z tworzenia ptaszków. Pasja pracy z drewnem pochłaniała go bez reszty. Znany był przede wszystkim z tworzenia zabawek - rzeźbionych koników oraz koników na biegunach. Jednak swoje umiejętności wykorzystywał również do tworzenia bożonarodzeniowych szopek. Krzysztof Balcer brał udział w konkursach adresowanych do twórców, a organizowanych przez Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku Białej i Gminny Ośrodek Kultury w Strykawie. Jego prace możemy zobaczyć w Beskidzkim Centrum Zabawki Drewnianej w Strykawie.

Organizator:

Gminny Ośrodek Kultury w Strykawie

Opracowanie:

Gminny Ośrodek Kultury w Strykawie

34-205 Strykawa 740

Tel. 33 874 70 03

e-mail: gokstrykawa@poczta.fm

Strykawa
Miejsce z tradycją

www.strykawa.pl

www.beskidzkiecentrumzabawki.pl

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„EtnoPolska 2020”